

II.– AMODIOZKO KOBLA ZARRAK

Latxaga

1.– SARRERA

Juan Carlos Guerra Jaunari esker ba dakigu bere adiskide batek, Miguel de Vigurik ain zuzen, eskuz idatzitako lan batzuek eman zizkiola. Bat, Gabonetako antzerkia zan. Lan au argitaratu dut (Pedro Inazio de Barrutia, edit. Lopez Mendizábal, Tolosa 1984, “Acto para la Noche Buena”).

Orain dator bigarren bilduma, amodiozko kobla batzuek; eskuz egiñak dira. Bi kopiak berdintsuak daude; bat zarragua, bestea berriagua. Ogeitamaika koplak dituzte; zarrena iru orrialdekoa, bestea bost orrialdekoa. Zarrenak lerro batek estuagoak ditu. Bigarren kopiak itz batzuek aldatuak dauzka. Aldatutako itzak, idazkian ondo ikusteko makotartean jartzen ditut; aurretik, ondoan, itz zarrak dijoazkio.

2.– IDAZLE EZEZAGUNA

Azterketa onen bukaeran paper zar auen argazkiak jartzen ditut; idazki oiek, diran bezelakoak euki ditzaten.

NERE AZTERKETA ONEN ONDOTIK MAKINAZ IDATZITA JARTZEN DITUT, GARBITASUN AUNDIAREKIN, ESKU ONDOAN ASTIRIK GALDU GABE BERSU OIEN ESANAIA AGER DEDIN.

Bersu auen egillea ezezaguna da. Bere izena ez da iñun ageri, Naiko ezaguna izan balitz nunbaitetik agertuko litzake egillea. Noizkoak ote? Idazki berria, XIX garren gizaldiaren bukaerakoa dirudi, Juan Carlos Guerrak eskuz egiña garai artako lan baten antza du eta R.M. de Azkueri Guerrak bidalia.

Idazki zarrena, idazki berriaren aurretik sortutakoa, emeretzigarren gizaldikoa, Miguel de Vigurik bere etxean zeukana eta Juan Carlos Guerrari onek bidali ziona.

Kopla auek aipatzen dituztenak, bein eta berriz auxe jario; “ez dira oso onak”. Aipatzen diran nortasunak iru dira: bat, bertsolaria, bestea neska ariña, edo andregai, eta bestia, irugarrena, “MUTIL MALICIOSOA”.

Estrofa oyeek, euskara, itz geientsuenak Gipuzkoakoak dauzka, Bizkaitar eredu batzuek erabiltzen ditu; “eneban” (estrofa 7), “nebaren” (estrofa 20), “neban” (estrofa 29).

Euskerak errikutsua dauka, bizkaiko muga ondoan egiten dena. Erri kutsu aundiko itzak asko daude; BAI, erriko gizasemeak egiten dutena.

3.– MAMIAREN URRATSAK

Mezuaren alderdi nabarmenak auxek dira: Asieran koblen sarrera egiten zaigu asmatutako ipui baten antzera; “Gausacho bat nainuqe orain esatea” (Estrofa 1).

Danez gain asmo nagusi bat datorkigu burura; asmatutako eredu baten antza dula. Ari andiaren urrats nagusiak daude agiri kobla geientsuenetan; “Nolan sufrituko dute” (Estrofa 3), “sufrituko det” (Estrofa 4), “EZIN SUFRITU” (Estrofa 5), “sufrirentu” (Estrofa 6), “Tristuras nengoen” (Estrofa 7), “Ay au tormentua” (Estrofa 15), “Negarrez-Dolorez” (Estrofa 21).

Gai nagusia auxe da: maitemiñaren maitasunagatik neke latzak sortzen dirala.

Iru nortasun oiek ondo marraztuak daude; koblaría, neskatxa eta mutil mali-ziosoa.

Bersolaría, gizon biotz onekoa bezala agertzen zaigu; gizon “noblea”.

Andregaiaren jokabidea ikusita, naigabez betea arkitzen da, bersolaría jota (Estrofa 3).

Andregaiak berriz, beste mutil batekin platika luzeak ditu, ixillean dabil (Estrofa 4), “egunero ilzen zuan nere bisia”, dio, “isilik beste mandatu oyec beste belarriara darama” (Estrofa 8).

“Ala guttiz ere jarraitzen du bioza eskeinen” (Estrofa 9), gogo onez. Bersolariak dio: “bainan daducat bioz au oraindic surequin” (Estrofa 9), “Nescacha orain uste det lengua ez zerala”, garbi ikusten du (Estrofa 29).

“Neskaren jokabidea ikusita txorua dela dirudi” (Estrofa 6); “Ez daquit zer dan amorio ori” (Estrofa 9), “Galduta zara alde guzietatic” (Estrofa 19), dio; “Burua galdurik zaude” (Estrofa 19), “Barre erri guziec egin esabelaco nere esanic bete” (Estrofa 22), ondo ikusia dauzka. Bersolariak egi galantak esaten dizkio neskatxari; “mutico orren berbari ez egin casuric” (Estrofa 16), Itz gogorrek ditu, “enganacen saitu” (Estrofa 25).

Bersolariak salatzen du neskatxa orren amodio berria. Egiten duan onen irudia ez da oso atsegiña, “mutil malicioso picardiz betea”, agertzen du; “zenbat merienda artu du”, esaten digu (Estrofa 25). “Nescacha sera galduzen”, “Berba finjitu”, dio. Ateraldi zorrotza sorten zera; “Ser choragueria orrequin egotia ordu artarano, gura desuen moduan contentu andiagas” (Estrofa 31), zuzen ezin bizi.

Azkenean ondo azpimarratu nai genuke bersolariak maitasuna xamurtasun aundikoa agertzen digula, “Nere biozeco nescachachoa” (Estrofa 15). Maitasunaren itzak oso ederrak dira; ara eredu bat: “Nere biozeco lora” (Estrofa 22).

Gogoan eukitzekoa da, ez dula erriko izkuntzan “ika” itzik erabiltzen, ezta ere itz zikiñik, asmo garbiak baizik.

Ez dugu itzik “H”-rekin ikusi, ez bat bakarrik.

4.– AMAIA

Itz gutxiekin eman dezakegu kobla zar auen mezu nagusia; ixiltasun gogorrek eta arremán ezkutuetak dira gaiz guzien oñarri. Giro orretan biotzaren illuntasunak nagusi.

Erriko gizasemeak naiko ongi ulertzen zuan mezu au.

ERASKIA BAT

– AMODIOZKO KOBLA ZAR ETA BERRIAK, IDAZTI BEREAN, IDAZTEKO
TRESNAZ (IRU ORRIALDE):

A

Gausacho bat(vat)nai(nay)nuqe(nuque)
orain esatea(esatia)
erri onetaco gente
gustis maitea
sentisen det asco
or es(ez)egotia
tormentus dolores
nago beti(veti)tristea(tristia)

Surequin(Zurequin)asisen nais
gente nobliac
cuidado isatia
gustioc gordiac
ecusten dosute
ser picardia
nescacha arseia
ay nere penia

Nescachacho ederrac
galantac suriac
nolan suprituco dute(desu)
neronen beguiac(veguiac)
ecusi esquero
beguien aurrian
dabilsela(davilsela)beti(veti)
mandattu(mandatu)ichillian(isilian)

selan sufrituco det
egonic echian
ara etorsia(etorcia)
egunian egunian
platica lusia
icsila(isilla)ta gosua
ilten suen egunero(eguneraco)
neronen bisia(visia)

costumbria or(-)desute
erri orretan
gura desuten moduan
ibiltea(ibiltia)onetan
contentu andiagas
serorren artian(artean)

barre eguiten desute
bioc sugatian

Chorua ser darabelsu(darabilsu)
ay nere penia
ecusico(ecusi)saitut maitea(maitia)
ay au doloria
negarra darisula
begui oyetatic(oietatic)
esin sufritu eta
trabajus beteric

Selan ninsan egongo
contuoc(contuboc)ecusieta
Despresiaturic(despreciaturic)
alde gustietara
contenturic batere
eneban inundic
tristeras nenguan
aldegustietatic

Nolan senducan bioza(viotza)
neroni esateco
sergaitican nenguan
aserre suretaco(seuretaco)
esequian(ez cequian)serorrec
enubala(ez nubala)gura
isil mandatu oyec
besten(besteren)belarrira

Motivo andiac
nenducan biozian(viotzian)
es casu eguiteco
nere visian(visiyan)
meresi senduan(senduban)
estaquit(ez daquit)ser(cer)eguin
baina daducat(daucat)biozau(viotz au)
oraindic surequin

Ascotan disut esaten
estiesula eguin casuric
estidasu(ez didasu)siniszen(siniscen)
sagoste loturic
amorio ain andia(andiya)
estaquit(es daquit)nundic dan

B

echecuari(echequari)echita(ichita)
campora(camporaquan)sinan juan(-)

Motivua(Motibua)nai(nay)nuqe(nuque)
jaquitea posic
es gura esateco
noroni barrutic
estidasu(ez didasu)esaten
gura ba det ere
ya estet(eztet)surequin
conturic batere

Mutil cascar batec
artu biarra
ser lastima andia
nescacha ederra
es(ez)beretaco
bay bere echeraco
euqui(iduqui)dau moduva(moduba)
au choraquetaco

Mutila(Mutil)cascarra
onegas ser(cer)dezu(desu)
suasa emetic
guelidi ichi eguidasu(eguiosu)
bestela jaquingo det
nori contu eman
arc emango disu
mandatua(mandatuba)belarrian

Ni campora juan eta
instantean(istantean)bertan
saode egunero
nere(guere)echian
contentua gustua
pasasen desute
alegria gosua
desute presente

Ya nescachacho
nere biozecoa(biozequoa)
ser det eguingo
ay au tormentua
serori baqueric
emetic aurrera
baysican(baisican)negarra
serorregas batera

Gueroco dempora
estesu contu eguiten(pensasen)
maitea nere viozeco
ser lusia datorren
mutico orren barbari
es eguin casuric
bestela ecusico desu
sere burua galduric

Guciago gura diosula
bai daquit maitea
campocuari beti
ay nere tristea
ehecua echieta
compora suasa
nolan det suprituco
ay au ser pena

Asco gura disut
polita barrutic
alan estisut esaten
secula gusurric
bioz biozetic
amasen saudalaco
esaten disut orain
es astu gueroco

Ser pensasen desu
gaurco egunian
vizia(bizizia)serori
Saoden moduan
irteten badesu
eche orretatic
galduco serate(sera)
aldegustietatic

Estesula es pensatu
onelaco graciatic
gura basu(badesu)bisi
contentus beteric
nun visico sera
or baino obeto
nebaren companian
aso goraseco

Negarres suspirios
sentimentus dolores
dago nere biozau
serorren amores

C

acordatu saites
ser desun eguiten
ibili es caitian
gustioc penasen

Orduan ser eguingo disut
nere viozeko lora
negarra baio besteric
serorrequin batera
ya estu isango
batere erremedioric
eguin esebelaco
nere esanic

ondo viozetic(viotzetic)
esaten dizut
nerea(neurea)bessela(vesela)
estimasen saitut
piscabat pensa eguisu(eguizu)
ser eguiten desun
orsingo egunoc
galdu estaquisun

Barre eguiten disube
erri gustiac
suec ecusieta
ain ere choruac
es(ez) neben sinistuco
orren erua(eroa)sinala
len ecusi esquero
sure juicio cabala

Mutil malicioso
picardias betea(vetea)
sembat merienda artudec
inuen costura
orain obligaturic ago
aimbeste ematera
sembit sartu duan
eure gorpusera

Mutila(Mutilla)nescacha
sara(sera)ya galdusen
ser eguiten desun
esara(etsara)acordasen
berba finjitu
modu baguecoagas
enganasen saitu
sere (seure)calteagas

Ondo artu esac
obligaturic ago

beste onelacobat
eztec echian sartuco
sobra dec suensat(suenzat)
cuydado (cuidado)onegas
estesute (eztesute)isango
bestebat apenas

Compon saiteste orain
estit(ez dit)ardurarie
estidasu(ez didasu)eguiten
batere conturic
ascos ere naiago det
alde batetic
noisbait apartaseco
tormentu oyetatic(oietatic)

Ay eta ser andiac
pasu (pasa)ditudan
modu bagueric
neronen artian
egun-baten uste neban
fuertia sinala
orain det uste
lengua ezerala(ez cerala)

Asquenic disut esaten
eusquera garvian(garbian)
esaiteala fiatu
orren artian
sera(serala)galduco
bay daquit siertu
sinisen(siniscen)estidasu
saites ondo gelditu(guelditu)

Ser choraqueria andiagoric
eguiten desuna baino
orrequin egotia
ordu artararano(artarano)
bera espadator(ezpadator)
serori basuas
gura desuen(desuben) moduan(moduban)
contentu andiagas

ERASKIA BI

- AMODIOZKO BERSO ZARREN ARGAZKIAK (IRU ORRIALDE):

A

Pauachobax nai mug
 orain esatea
 orain gerasa gente
 gustu uaua
 Jorrasen de azes
 or es egona
 bor mentus dolore
 nago beti tista
 Suragum adisemala
 orin noblae
 ciadao isana
 iustas cordiae
 existon de pte
 semp caridia
 necacha arseia
 sui neal penia
 Hecachacho de adiac
 galantus curias
 Polam supuras dute
 nroson bey bac
 ecusis quado
 heguen amasat
 dambisalo beti
 mandatu echillom
 Selam supurios det
 ornia echiam
 ma orusia
 equiam oriam
 flatica lusia
 ornila to gata
 detn supur gumeas
 nroson flia
 Corambricia de suta
 orai oriam
 gura neur ormidiam
 chloca nro tam
 orontau midiapas
 oroniam vation

Hecachacho de adiac
 Polam supuras dute
 Choma rep dora be su
 ay neal penia
 etusias vauit maitea
 ay ne dolonia
 Jorrasen de azes
 heguen amasat
 xon supurios
 trabafus betisic
 Selam nroson orongo
 contuos curias
 de las oriam
 aldegurietara
 cononiam batona
 enebom unum dia
 busteas nroson
 aldegurietara
 Polam senduam oria
 nroson oriam
 sergata can nroson
 asete surietas
 eseguriam nroson
 enubala gura
 vil mandatu oriam
 beston belaxura
 Motivo andiac
 nroson oriam
 es casu equites
 nroson oriam
 mexu senduam
 estaguit ser equin
 baina de adiac oriam
 orain dia curiam
 estoula equin casuic
 estoula oriam
 sagorte loquic
 amozio aen andiac
 estaguit nroson oriam

echinon u. hura
 campoza u. an. fuari
Albivua nai nug.
 faquite e. borio
 ca gura. fatico
 n. pom. barutic
 est. v. azu. ex. ten.
 fura ba id et eae
 y a. ester. u. magua
 con. u. m. b. avon.
 Pucil Cascaz base
 an. tubia. xpa
 son. last. ma. andia
 nes. ca. cha. e. ve. ra
 es. b. e. w. a. c. s.
 bay. be. le. e. che. n. a. c.
 a. i. g. u. i. d. a. u. m. o. d. u. a.
 a. u. e. h. o. r. a. g. i. e. r. i. c. o.
 Bacita. cas. ca. x. a.
 o. n. e. r. a. s. e. r. d. e. g. u.
 s. u. b. a. e. p. n. o.
 q. u. e. l. d. i. u. m. e. q. u. i. d. a. u.
 b. e. t. e. l. a. f. a. g. u. i. n. g. o. d. e. t.
 m. a. n. c. o. m. i. s. d. i. a. n.
 a. r. e. e. m. a. n. g. o. d. e. u.
 m. a. n. d. a. t. a. b. e. l. a. m. a. n.
 Ibi campoza. u. an. p. r. a.
 m. a. t. o. n. c. a. n. b. e. t. a. n.
 s. a. o. d. e. o. g. u. i. t. e. n.
 n. o. n. e. d. m. a. n.
 c. o. n. t. e. r. r. u. a. g. u. s. t. u. a.
 f. a. s. a. s. e. n. d. e. b. u. t. e.
 a. l. e. g. i. a. g. o. r. u. a.
 d. e. s. t. a. t. e. p. l. e. s. e. n. t. e.
 Ja. n. e. s. c. a. r. n. a. c. h. o.
 n. e. s. d. i. r. e. c. o. a.
 s. e. r. d. e. t. e. q. u. i. n. g. o.
 a. y. a. u. i. o. m. o. n. i. a.
 s. e. r. o. n. b. a. q. u. e. r. i. c.
 e. m. e. t. i. s. a. b. n. a. x. a.
 b. a. y. s. u. a. n. n. e. z. a. x. a.
 s. e. n. o. n. e. g. a. b. a. t. e. r. a.

Queros dempora
 Estem iortu quiten
 marte a neado. jureo
 uca lusia. d. a. t. o. n. e. n.
 m. t. i. e. z. o. r. i. e. n. b. e. n. b. a. a.
 e. s. e. q. u. i. n. c. a. u. m. o.
 b. e. t. e. l. a. e. c. u. s. i. o. d. e. u.
 s. e. a. e. b. u. x. m. a. g. u. l. d. u. a. i. c.
Queroz gura diosula
 bai. d. a. g. u. i. t. m. a. i. t. o. a.
 c. a. m. p. o. d. u. a. n. i. b. e. t.
 a. y. n. e. r. e. t. i. s. t. e. a.
 e. c. h. e. n. a. e. c. h. i. c. a.
 c. a. m. b. o. z. a. s. u. a. d. a.
 n. o. l. a. m. d. e. r. e. s. u. p. i. t. u. s.
ay auce peria.
 Ates gura. d. i. u. t.
 p. o. t. i. c. a. b. a. r. z. u. t. i. c.
 a. l. a. n. e. x. i. n. a. e. r. a. t. e. n.
 s. e. c. u. l. a. g. u. s. t. i. c. i. c.
 d. i. o. r. i. d. i. d. e. t. i. c.
 a. m. a. s. e. n. s. a. u. d. a. l. a. n.
 e. r. a. t. e. n. d. i. u. t. o. r. a. n.
 e. r. a. t. u. g. u. e. d. o. c.
Serbenason dzu
 g. a. u. r. e. s. e. q. u. i. n. a. n.
 f. i. a. t. a. v. e. l. o. n.
 v. a. o. d. e. n. m. o. d. u. a. n.
 u. n. e. t. e. n. b. a. d. e. u.
 e. c. h. e. o. r. z. e. t. a. t. t. e.
 g. a. l. d. u. s. s. e. z. a. t. e.
al de gustetatio
 Et eida es penaru
 onelacs gawonac
 gura. b. e. u. i. b. i. s.
 m. t. o. m. u. s. b. a. t. e. r. i. c.
 n. u. n. v. i. v. i. s. s. e. a. a.
 o. n. b. a. i. n. o. d. b. e. t. o.
 n. e. b. a. x. e. n. s. m. p. a. n. a. n.
 a. d. o. g. o. r. a. c. e. s.
Nezaxes suspinos
 s. e. n. t. i. m. e. n. t. a. s. d. o. l. e. s.
 d. a. g. o. n. e. r. e. d. o. x. a. u.
 s. e. n. z. a. z. e. n. o. m. o. r. e. s.

accidatate daites
ser dexun equiter
ibiles caliam
gustior perasen

Quomser equingo d. a.
vixit tota
negasaa baso bestene
selonaguisbatena
ya estu wango
basni empedoxie
equit exelaco
heal exonic

EMDO rionetic
aaten dicit
negaa bevela
estione en sarat
bicabat pona equisw
waa equiten dexun

oraingo equivo
galdu estaguum
Roare equiten dixbe
emni gastiue

suaa dunneta
am eae choruae
emebensunus
oren ena vinata
lori emu equivo
suaa fuiao abala

Abutit maturo
pica dicit betea
vampat moun da azu d ec
milen equiva
oram obligatue azo
airn beste ematere
vempit vatu duam
eufe gorpusea

Abuola neqachana
viza ya galduron
vexequit d exun
vaxia accidaten
berba finitas
modu baquewaga
engonader saba
vota Calte azo

EMDO aaticiac
obligatue azo

beste onelacbat
este echian satus
sobra de suensat
ay dado onepa
exteute idargo
bestebat apenas

Compon saute te orain
extraduranc
astidatu equitem
baxen. C. Tituric
vaxi ena narago det
aldepatic
vixibait apantaseo
tormentu byetatic

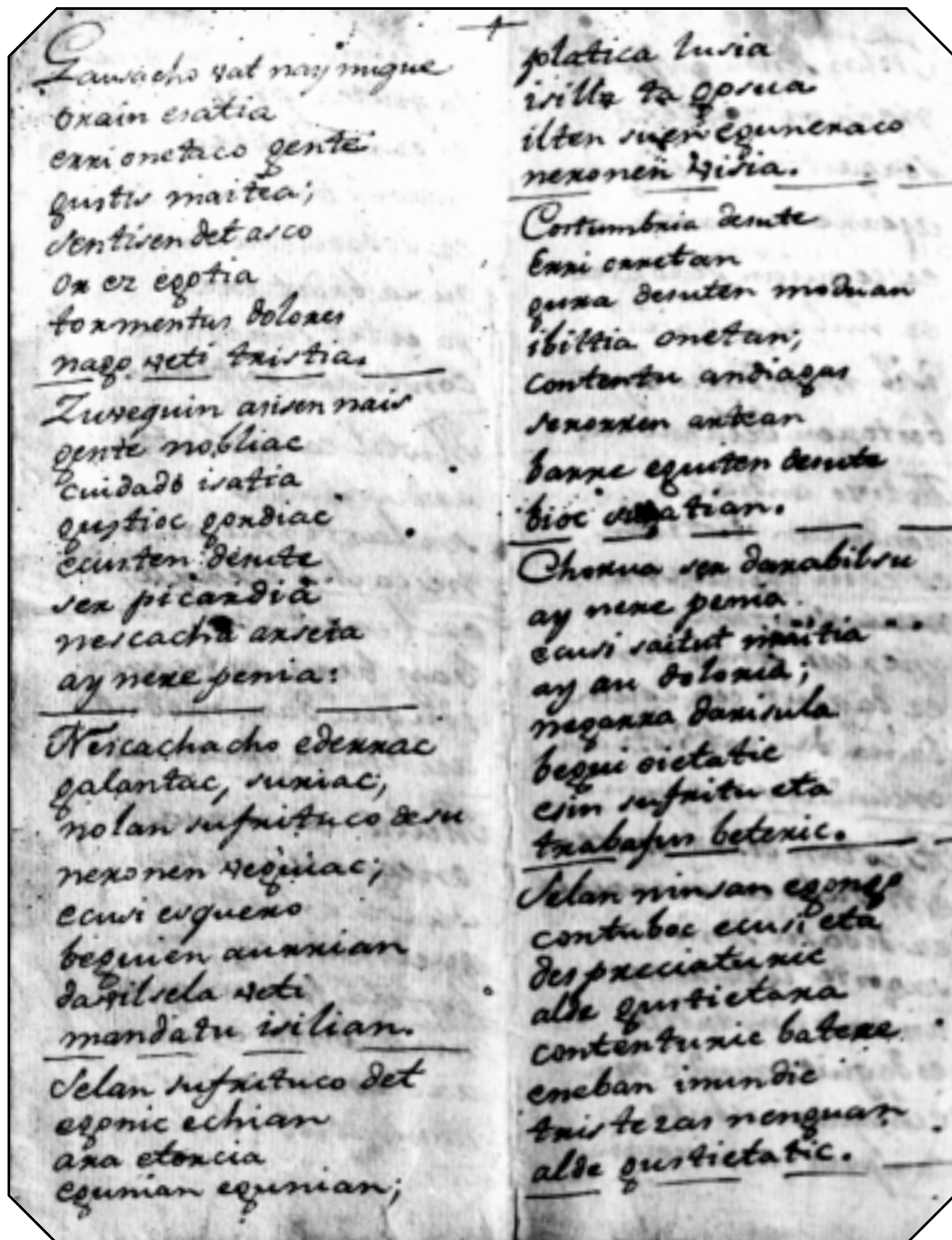
Ly eta ser andia
pau dicit dam
modu baqueie
neonit artian
equi baten, vaxoneban
fientia vinata
rain det vste
temqua emerale

Arguemic dicit exaton
euzquara gaurian
emitala fiat
oren a tiam
vaxa galduci
bay dicit v entus
vmbem estidatu
saute ondo gel dicit

Arguemic dicit
vaxa choraguenia ondo agoue
equiten de lunabano
vaxequi egona
vaxi artian rano
bera exadato
sero v bas uo
quia deuen modum
vaxentua andia gas

ERASKIA IRU

- AMODIOZKO BERSO BERRIEN ARGAZKIAK (BOST ORRIALDE):



Notan senducan diotra
nexomi esateco
serpaitican nenquan
asaxe seuxetaco;
es ceguian seroxec
es mbala gura,
iwil mandatu ouec
bertexen belaxina.

Motiso andiac
nonducan diotrian
es cam equiteco
nexe isigan;
mexeri senduban
es daguit cex equin
baina dan cat diotra
ouaindic suxequin.

Ascotan disut esaten
es si erula conin canaic
es didasu siniscen
sagote lotuxec;
amoxis ain andija
es daguit mundic dan
echeguaxi ichita
campona quan sinan.

Motibua nay nague
Jaquitea poric
es gura isateco
nexomi baxutic;
es didasu esaten
gura badet eae
ya estat suxequin
contuxic batere.

Mutil cascambatec
axtu bianxa
ser lastima andia
necachia edexa;
es bexetaco.
bay bexecheraco
iduguidan moduba
au choraguetaco.

Mutil cascanna
onegas cex Dem
suasa emetic
queldi ichi equionu
bertela Jaquingodet.
noxai contu eman
axe conango bisu
mandatuba belaxian

bi campoza fuan ca.
wntancan bertan
vadre equinco
guere echan
contencua gustua
pasasen vesute
alegia goona
vesute prudente
Pa nescachacho
nem bioregu
~~medet~~ equinco
ay au tormentia
sexoni baguic
emetic. auaxera
baidicam. nezanna
sexoniga batera
Cruzes tempoza
estedu bendazon
mafea non bioneo
sex lusia. datozum
mutico oxen bertan
e equin caduic
bestela. eusio deu
sexu. buzua. galduis

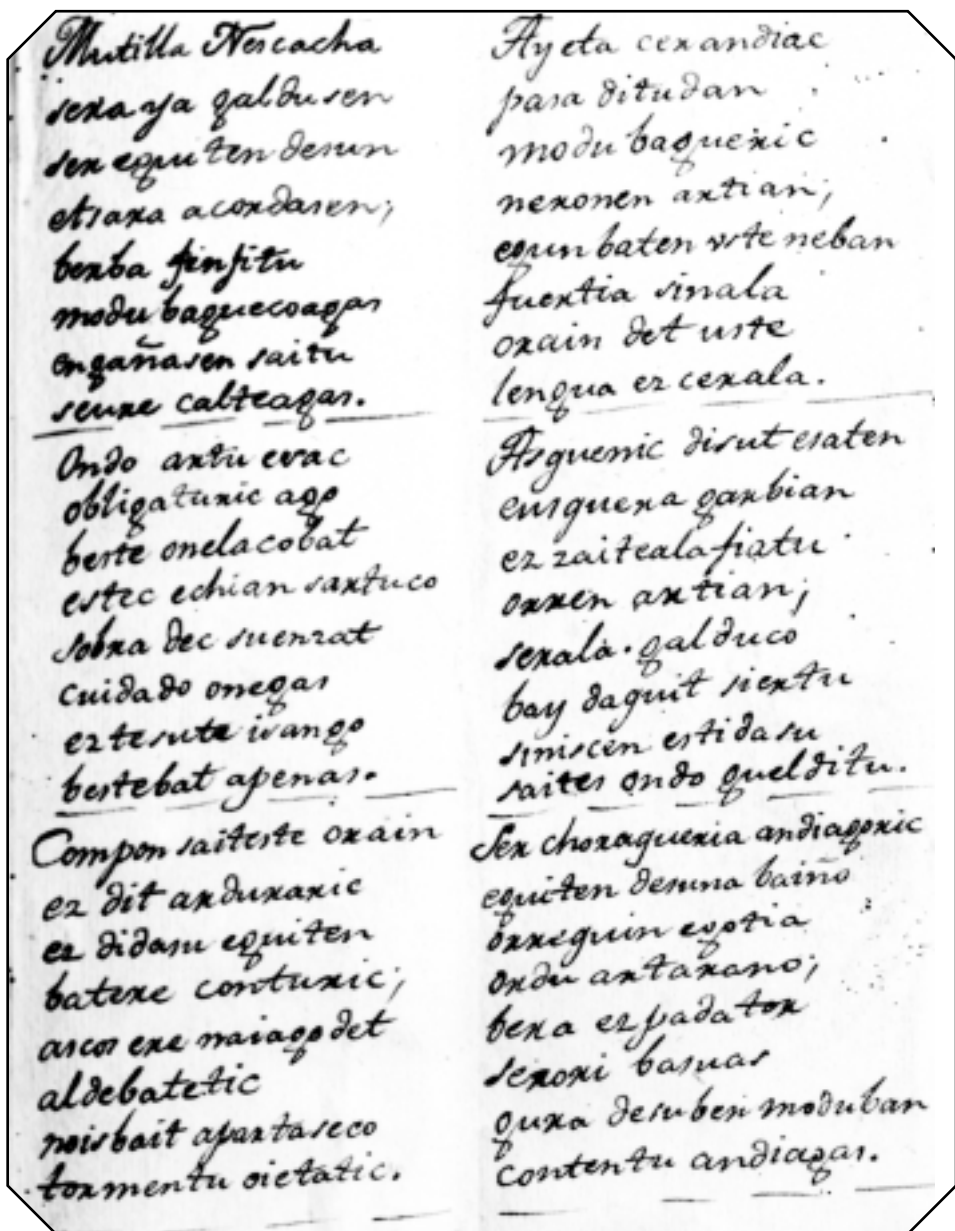
Quiago pura dioula
baic daquit maitea
campoza xi beri
ay nex tristea
echicua echicua
campoza. quada
nolan. ver equitudo.
ay au sex. pena
Aio. gura. zia
polite. barantia
alam. estia. esaten
seculo. guduzic
bioregactie
amaden. sardalac.
esaten. diout. oxain
es astu. guexos
sex. per. sode. beru
gauis. equinam
Zozia. sexoni
sadden. moduan
uxoten. badesu
echi. oxetadio
galduo. sexa
alrejustietatic

interula es bencau
onelaio gauuaxie
gura d'adapu Quid
contenau d'ozie
nun d'uro vaxa
oib'aina d'oro
nebanen Companiam
aco goraxie
Regaxie d'ubipia
sentimenciu d'obozie
d'ago nore d'ozau
serozan d'ozau
aco d'atu d'atco
ser d'eur equiten
itili d'actiam
constit' d'ozan
Dobuan d'ozie quingoda
nere d'ozie d'ozia
nere d'ozie d'ozie
seroziequin d'ozia
ya estu d'ozie
d'ozie d'ozie
equin d'ozie
nere d'ozie

Ondo d'ozie
esaton d'ozie
nere d'ozie
estimaren d'ozie
pi cabat d'ozie
ser equiten d'ozie
d'ozie d'ozie
galou estagurvan.

Baxie equiten d'ozie
Euxi d'ozie
nere d'ozie
ain d'ozie
ez neban d'ozie
ozan d'ozie
ten d'ozie
nere d'ozie

Mutil d'ozie
picardias d'ozie
d'ozie d'ozie
d'ozie d'ozie
ozan d'ozie
ain d'ozie
d'ozie d'ozie
d'ozie d'ozie



5.- LIBURUEN ZERRENDA - BIBLIOGRAFIA

Berso zar auen aipamena Juan Carlos Guerra R.M. Azkueri egindako eskutitz batean agertzen da lenengo aldiz (13 urtarrilak 1898). Eskutitza au Euskalzaindiko liburutegian gordetzen da.

“Acto para la Noche buena”, Pedro Ignacio de Barrutiak idatzia ta lenengo aldiz osorik argitaratua, Lopez de Mendizábal irarkolan, Latxagak ikertua, Tolosan 1984'garren urtean.